

УДК 344.362

Є. М. Борисовдоцент кафедри військової підготовки
Одеського державного екологічного університету**НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ІСТОРІЧНІЙ ДОКТРИНІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ**

В умовах нинішніх збройних конфліктів та мілітаризації Світового океану військово-морська діяльність в Україні досі задовольняється вкрай недосконалим та обмеженим нормативним забезпеченням; ця ситуація погіршується й низьким та фрагментарним рівнем наукових та методичних робіт у цій сфері. За таких обставин потреба якісного аналізу підстав та факторів сталості такого негативного становища, та шляхів його зміни зумовлює *актуальність* проблематики відображення нормативного забезпечення військово-морської діяльності у доктринальному вимірі в попередні періоди, зокрема в рамках історичних та історико-правових досліджень.

Тому *метою* цієї статті є встановлення особливостей нормативного забезпечення військово-морської діяльності у російській історичній науці XVIII – XX ст. Задля її реалізації слід вирішити такі наукові завдання: визначитися із особливостями джерел відповідного наукового відображення нормативного забезпечення діяльності флоту у російській історичній літературі імперського періоду, визначитися із персоналіями її авторів, умовах та причинах опрацювання відповідних творів, впливом цих процесів на наступну історичну доктрину у сфері флоту.

Можна стверджувати, що увага істориків Російської імперії до питань розвитку флоту виникла у період після Кримської війни, зумовлений якісним та кількісним зростанням ВМС, їх кардинальним технічним переозброєнням. До того періоду можна винайти лише окремі переклади західних теоретиків військово-морської справи, такі як здійснений у другому десятиріччі XVIII ст. Іваном Голеніщевим Кутузовим переклад праці Поля Госта 1697 р. «Мистецтво військових флотів або Твір про морські еволюції». Ця робота була перевидана двічі, о 1764 р. та 1789 р. як практичний підручник з тактики морського бою для навчання у Морському шляхетному кадетському корпусі та тривалий час залишалася єдиною російськомовною працею з цих питань [9].

Загалом систематизація документальних відомостей щодо військового флоту Російської держави почалася з утворення в 1724 р. архіву Адміралтейств-колегії, куди здавалися усі флотські справи (до 1764 р. – за смертю посадовця чи ліквідацією установи, пізніш – систематично). Пізніше, у 1827 р. цей архів було перетворено у

загальний архів Морського Міністерства, він став основним джерелом відомостей для істориків флоту імперії, зокрема й у вимірі організаційного та нормативного забезпечення ВМФ [31].

У 1805 р. в Санкт-Петербурзі було Головну Морську Бібліотеку, яка з 50-х років XIX ст. називалася Бібліотекою Морського міністерства; за більш ніж сто років її функціонування, до 1917 р. книжний фонд установи виріс з 200 до 80 тисяч видань, але насамперед – іноземних творів провідних морських держав світу [1]. За таких умов діяльність істориків з військових морських питань не була ініціативною, вона координувалася ключовим галузевим органом управління – Морським Міністерством (далі – ММ) та виконувався колишніми чи наявними в штаті морськими офіцерами, їх рукописи видавалися у типографії ММ.

Також варто вказати на утворення у 1822 р. Севастопольської морської бібліотеки, яка через бурхливу історію міста XIX – XXI ст., неодноразові евакуації, знищення та захоплення фондів так і не стала ключовою для розвитку історії морського флоту. Подібна ситуація склалася із регіональними та відомчими архівами, розташованими як у Севастополі так й у інших приморських містах та регіонах України. У той період питання діяльності ВМС були відображені у окремих мемуарах, такий як твір адмірала Олександра С. Шишкова 1831 р, але ці роботи носили насамперед публіцистичний характер [28; 33].

Водночас ще у 1847 р. в рамках ММ було утворено Морський вчений комітет, як центральну наукову установу ММ, реорганізований в 1869 р. у Морський технічний комітет, а у 1887 – у Військово-морський вчений комітет. Саме під егідою цього комітету ММ з 1848 р. почав видаватися щомісячний військово-науковий журнал «Морський збірник», який серед іншого висвітлював події «минулих часів у всіх флотах», біографії видатних флотоводців, плавання кораблів та їх з'єднань, впливав й на розвиток військово-морської історичної науки. Зокрема хрестоматійні матеріали на наукові твори у «Морському збірнику» в XIX ст. публікували такі історики флоту, як Олександр П. Соколов, С. І. Єлагін, Ф. Ф. Веселаго, В. Ф. Головачов тощо [30].

Багаторічним редактором «Морського збірника» О. П. Соколовим у 1847-1852 роках в рамках «Записок Гідрографічного департаменту» також

було видано узагальнюючий бібліографічний твір «Російська морська бібліотека», що містив бібліографію та критику більше 370 книг та 1410 журнальних та газетних статей на морські теми, які були видані в Російській імперії до 1851 р. Цей твір у вигляді монографічного видання було оприлюднено в 1883 р. [30]. Пізніш бібліографічне дослідження було здійснено Іваном І. Петровим, який дослідив статті «Морського збірника» з 1848 до 1872 років та видав у 1875 р. відповідний огляд [27]. У наступному бібліографія «морської справи» за період 1701-1882 років була узагальнена Зінаїдою М. Пенкіною у виданні 1885 р., що з урахуванням праці О. П. Соколова охопило каталоги бібліотек ММ, Гідрографічного департаменту та Кронштадтської морської бібліотеки; як і робота І. І. Петрова цей огляд був ініційований саме вечним комітетом ММ [26].

Також у цьому вимірі характерними слід вважати праці Олександра В. Вісковатова 1864 р. щодо історичного огляду «морських походів руських та їх мореплавства загалом», здійсненого до кінця XVII ст. [7], Леоніда Г. Конкевича 1874 р. щодо літопису «катастроф та інших тяжких випадків» військових російських суден [20], та «Нарис руської морської історії» 1875 р. Феодосія Ф. Веселаго, якій перевидавався у наступному включно із радянським періодом [6].

Також з 1864 р. ММ було започатковане видання «Матеріалів для історії російського флоту», що продовжувалося, через поступове видання сімнадцяти томів, аж до 1904 р. [24], а в 1876 р. Міністерством було видано Хронологічний показник морських постанов за період 1700-1875 років що носив усеохоплюючий на той момент характер, є безперечно вагомим джерелом цього дослідження [32]. Крім «Морського збірника» з 1886 р. в Санкт-Петербурзі Товариством судноплавства Росії починається друк журналу «Російське судноплавство» (з 1918 р. «Водний транспорт», а з 1941 р. – «Морський флот»). Окремо варто вказати на друк у 1880 р. типографією ММ монографії «Морська тактика. Частина історична» Євгена В. Березіна [5].

Пізніш, у 1894 р. в рамках ММ морським істориком Аполлоном С. Кротковим було видано «Показник до повсякденного запису видатних подій на російському флоті» якій висвітлював усі значущі флотські події включно із іменуванням суден, їх командирів та вказівкою на вбитих і поранених офіцерів [21]. До річниці подій 1812 р. Миколою Д. Каллистовим було видано збірку присвячену діяльності російського флоту в умовах наполеонівських війн [13]. Водночас у 1885-1907 здійснювалося видання Феодосієм Ф. Веселаго та Степаном Ф. Огородніковим багатотомного довідника «Загальний морський список», який містив алфавітні переліки кораблів ВМС із основними ві-

домостями про їх діяльність; структура видання томів була ув'язана із періодами владарювання основних російських монархів XVIII – XIX ст. [1].

Усі ці твори спиралися на широкі архівні джерела, насамперед – наявні у ММ, та відображали аспекти системи управління російським флотом та нормативного забезпечення його діяльності. Водночас через обмежений характер дій російського флоту в XIX ст. та певне відставання військової думки імперії від світового рівня ставали очевидними недостатні кількість та ефективність відповідних видань. Тому наприкінці XIX ст. в рамках роботи ММ було здійснено переклад та друк провідних творів класиків військово-морської науки; зокрема – твору британця Філіпа Х. Коломба «Морська війна» (у 1894 р.) [19] та американця Альфреда Т. Мехена «Вплив морської сили на історію» (у 1895 р.) [25].

Крім того у 1908 р. було здійснено вочевидь перше з виявлених нами ініціативне монографічне видання з теорії діяльності ВМС, яке було здійснено не під прямою егідою російського ММ: лектором Миколаївської морської академії Л. Кербером було перекладено та оприлюднено твір німецького адмірала Германа Кірхгофа «Вплив морської сили на Балтиці на історію прибалтійських держав у XVII та XVIII ст.» [14]. Також варто вказати на твір адмірала С. О. Макарова «Міркування з питань морської тактики», який був спочатку виданий в «Морському віснику» за 1897 р., а у 1904 р. вийшов монографічним виданням [22] (в СРСР перевидано у 1943 р. [23]).

На рубежі XIX та XX ст. відповідні історичні розвідки здійснювали такі історики морського флоту, як Євген І. Аренс та Микола Л. Кладо. Зокрема М. Л. Кладо у 1899 р. було видано бібліографічний показник до курсу військово-морського мистецтва [15], а у 1910 р. оприлюднене ґрунтовне монографічне дослідження «Вступ до курсу історії військово-морського мистецтва. Мета та метод дослідження та викладання історії військово-морського мистецтва» [16]. Питання організації ВМС підіймалися цим автором й у творах «Сучасна морська війна» 1905 р. [17] та «Етюди з стратегії» 1914 р. [18]. У свою чергу Є. І. Аренсом у 1904 р. було оприлюднене оглядовий історичний нарис щодо російського флоту [3], а у 1910 р. – теоретичну працю «Морська сила та історія». У той період цим автором було видано Конспект лекцій з російської військово-морської історії [2].

Також варто вказати на твір Дмитра Ф. Масловського 1892 р., присвячений серед іншого діяльності ВМС під час Північної війни [29], на працю Миколи Ф. Дубровіна 1900 р., яка висвітлювала роль ВМФ у Кримській війні [10], та на шеститомну роботу «Історія російсько-японської війни», видану М. Є Бархатовим та В. В. Функе у 1907 – 1910 роках [12]. У цей період почали вида-

вати й пропагандистські твори, присвячені героїзації діяльності російського флоту XVIII – XIX ст. [8].

Перша світова війна та російська революція перервали цей процес історичних досліджень військового флоту (та його організаційного і нормативного забезпечення зокрема). Також певною мірою ініціативним та на момент видання навіть полемічним слід вважати монографію Петра І. Белавенеца 1910 р. «Чи потрібен нам флот та його значення в історії Росії», яка серед іншого витримала випробування часом та перевидавалася у радянські часи (як «Матеріали з історії російського флоту», 1940 р.) [4].

Загалом можна зробити висновок, що у російські часи історичні дослідження військово-морської діяльності мали майже виключне спрямування на аналіз діяльності саме російського військово-морського флоту; значна частина досліджень носила біографічний (мемуарний), пропагандистський та науково-популярний характер. При цьому для дослідження організаційного та нормативного забезпечення роботи флоту мають велике значення окремі історіографічні та бібліографічні праці тих часів, а також накопичені архіви.

Прикладом вкрай важливими для історичної роботи є документальні матеріали дореволюційного флоту Росії, сконцентровані у російському державному морському архіві (пізніші назви – Центральний державний архів ВМФ СРСР та Російський державний архів ВМФ), особливо зважаючи на загальну кількість фондів цього архіву (більше 1200) обсягом більш ніж 800 тисяч справ. Адже прикладом такі фонди як «Адміралтейська канцелярія» та «Наказ ВМФ» містять документи стосовно утворення флоту імперії, у фондах «Військова морська комісія», «Державна Адміралтейства-колегія» та «Комісія російських флотів і адміралтейського правління» йдеться про трансформацію управління флотом протягом XVIII ст. включно із документами щодо розробки морських регламентів та статутів, їх подальшого перегляду [31].

Також у фондах цього архіву «Адміралтейський департамент», «Військова по флоту канцелярія», «Головний морський штаб», «Департамент морського міністра», «Інспекторський департамент ММ», «Канцелярія ММ», «Канцелярія начальника Головного морського штабу» «Морський Генеральний штаб» та «Морський штаб Верховного Головнокомандувача (Ставка)» узагальнено документи з утворення та діяльності у XIX ст. імперського ММ, його центральних установ та структурних підрозділів, проекти, положення і штати установ флоту, відображено систему управління та організації ВМФ та ММ у XIX та на початку XX ст. [31].

Також цікавість становлять узагальнені російськими та радянськими авторами фонди цього архіву, як «Морський вчений комітет», «Морський технічний комітет», «Севастопольський порт», «Управління головного командира Чорноморського флоту і портів Чорного моря», «Штаб командувача флотом Чорного моря». У вимірі дослідження нормативної бази важливими вбачаються такі фонди як «Високі веління, рескрипти і укази», «Матеріали з історії флоту», «Рукописи Петра Великого та інші документи з Адміралтейства-ради», «Документи по морській частині, передані з кабінету Катерини II», а у форматі її застосування – фонди «Аудиторський департамент», «Головне військово-морське судне управління», окремі фонди військово-морських судів, управління портів і флотських екіпажів, фонди «Вахтові та шканечні журнали кораблів, суден російського флоту XVIII – початку XX ст.» та «Послужні і формулярні списки чинів морського відомства з середини XVII ст. до 1917 р.» [31].

Отже, слід прийти до висновку, що висвітлення світової історії діяльності флоту здійснювалося у Російській імперії насамперед через організацію перекладу та друку іноземних творів. Крім того під егідою Морського Міністерства здійснювалися оглядові історичні дослідження попередньої діяльності російського флоту, які набули станом на кінець XIX ст. доволі якісного рівня охоплення матеріалу та його систематизації; у той період в імперії тривали спроби наукового опрацювання власної військово-морської доктрини. Переважна більшість вказаних досліджень здійснювалася колишніми чи діючими офіцерами флоту, вони здебільшого мали метою задоволення відповідних нагальних державних потреб у сфері підготовки флотських кадрів та формування військово-морської політики. Значна частина цих творів у наступному перевидавалася в радянський період та істотно вплинула на розвиток історичної флотської школи радянського періоду, суттєвий вплив якої у свою чергу на вектори та методологію наукового пошуку вітчизняних авторів досі залишається безперечним.

Матеріали відповідних історичних досліджень XIX та початку XX ст. є цінними джерелами зокрема у питанні нормативного забезпечення флоту; водночас правовим аспектам ці праці традиційно приділяли обмежену увагу. Це істотно ускладнює завдання історика військово-морського права, особливо за умов, коли, на відміну від публікацій, основні архівні матеріали з цих питань наразі знаходяться або у державі-агресора, або на тимчасово окупованих територіях України. Зокрема, у Російському державному архіві ВМФ знаходяться справи та документи, що прямо стосуються як розвитку імперського та радянського

ВМФ в цілому, так й відповідних процесів на території України [28].

Зокрема це такі справи Російського державного архіву ВМФ як «Канцелярія флотського начальника Чорноморського флоту в Миколаєві» (справа 103), «Військово-морський суд Миколаївського порту» (справа 106) «Севастопольська генеральна комісія» (справа 111), «Управління головного командира Чорноморського флоту та портів Чорного моря в Миколаєві (з 1900 у Севастополі)» (справа 243), «Штаб офіційного представника Морського Міністерства Української держави для зв'язку з Імператорським германським командуванням в Криму» (справа Р-335), «Управління з забезпечення безпеки судноводіння на Чорному та Азовському морях (1920-1935)» (справа Р-41), «Управління старшого морського начальника Одеської військово-морської бази Чорноморського Флоту» (справа Р-184) [28].

За таких умов визначення ефективного вектор наступного вітчизняного історико-правового пошуку щодо організаційного та нормативного забезпечення військово-морської діяльності має стати підґрунтям для окремих наукових досліджень.

Література

1. Алфавитный указатель двенадцати частей Общего морского списка. – СПб. : Тип-я Морского Министерства, 1900. – 148 с.
2. Аренс Е. И. Морская сила и история / Евгений И. Аренс. – СПб. : [б. и.], 1910. – 125 с.
3. Аренс Е. И. Русский флот. Исторический очерк / Евгений И. Аренс. – СПб. : Изд-е Экспедиции заготовления государственных бумаг, 1904. – 80 с.
4. Белавенец П. И. Материалы по истории русского флота / Петр И. Белавенец. М.–Л. : Военмориздат, 1940. – 148 с.
5. Березин Е. В. Морская тактика. Часть историческая / Евгений В. Березина. – СПб. : Тип-я Морского Мин-ва, 1880. – 278 с.
6. Веселаго Ф. Ф. Очерк русской морской истории / Феодосий Ф. Веселаго ; по расп. Морского Министерства. – СПб. : Тип-я Демаков, 1875. – 652 с.
7. Висковатов А. Краткий исторический обзор морских походов русских и мореходства их вообще, до исхода XVII-го столетия / А. Висковатов ; Морским ученым комитетом. – СПб. : Тип-я Морского Министерства, 1864. – 176 с.
8. Гангутская победа и другие подвиги моряков и судов родного флота : сборник рассказов / Изд-е. Комиссии по заведыванию капиталом им. графа С. А. Строганова. – СПб. : Тип-я Т-ва А. С. Суворина, 1914. – 147 с.
9. Гост П. Искусство военных флотов, или Сочинение о морских эволюциях, содержащее в себе полезные правила для флагманов, капитанов и офицеров, с приобщением примеров, взятых из знатнейших происшествий на море за пятьдесят лет / Павел Гост ; пер. Иван Голенищев-Кутузов. – СПб. : При Морском Шляхетном Кадетском корпусе, 1764. – 424 с. ; – 2-м тиснением. – СПб. : Тип-я Морск. шляхетн. кад. корпуса, 1789. – 278 с.
10. Дубровин Н. Ф. История Крымской войны и обороны Севастополя / Николай Ф. Дубровин. – СПб. : Тип-я т-ва «Общественная польза», 1900 – Т. 1. – 438 с.
11. Исторический обзор развития и деятельности Морского министерства за сто лет его существования (1802-1902 гг.) ; сост. Огородников С. Ф. по поручению министерства. – СПб. : Тип-я Морского Министерства, 1902. – 279 с.
12. История русско-японской войны в 6 т. / ред.-изд. М. Е. Бархатов и В. В. Функе. – Т. 6. – СПб. : Т-во Р. Голике и А. Вильборга, 1909. – 242 с.
13. Каллистов Н. Д. Русский флот и двенадцатый год. Роль и участие флота в Отечественной войне, в связи с циклом наполеоновских войн России : по архивным материалам / Николай Д. Каллистов. – СПб. : Тип-я Морского Министерства, 1912. – 185 с.
14. Кирхгоф Г. Влияние морской силы в Балтийском море на историю прибалтийских государств в 17 и 18 столетиях / Герман Кирхгоф, пер. под ред. Кербер Л. – СПб. : В. Березовский, 1908. – 667 с.
15. Кладо Н. Л. Библиографический указатель к курсу военно-морского искусства, читанному на Курсе Военно-Морских Наук при Николаевской Морской Академии в 1896-97 г. / Николай Л. Кладо. – СПб. : Морская Академия, 1899. – 108 с.
16. Кладо Н. Л. Введение в курс истории военно-морского искусства: Цель и метод изучения и преподавания истории военно-морского искусства / Николай Л. Кладо. – СПб. : [б. и.], 1910. – 603 с.
17. Кладо Н. Л. Современная морская война : морские заметки о Русско-японской войне / Николай Л. Кладо (Прибой) ; под ред. А. Н. Щеглова. – СПб. : Тип-я А. С. Суворина, 1905. – 484 с.
18. Кладо Н. Л. Этюды по стратегии / Николай Л. Кладо. – Петроград : Тип-я Морского министерства, 1914. – Вып. 1. – 1914. – 358 с.
19. Коломб Ф. Морская война. Ее основные принципы и опыт / Филип Х. Коломб. – СПб. : Типография Морского Министерства, 1894. – 600 с.
20. Конкевич, Л. Г. Летопись крушений и других бедственных случаев военных судов русского флота / Л. Г. Конкевич. – СПб. : Тип. Морского Министерства, 1874. – 408 с.
21. Кротков А. С. Указатели к повседневной записи замечательных событий в русском флоте / Аполлон С. Кротков. – СПб. : Тип-я Морского Министерства, 1894. – 358 с.
22. Макаров С. О. Рассуждения по вопросам морской тактики / Степан О. Макаров. – М. : Военмориздат, 1943. – 460 с.
23. Макаров С. О. Рассуждения по вопросам морской тактики / Степан О. Макаров. – СПб. : тип-я Шредера, 1904. – 299 с.
24. Материалы для истории русского флота : в 17-ти томах. – СПб., 1865-1904. – Том 17. – СПб. : Тип-я Морского Министерства, 1904. – 667 с.
25. Мэхэн А. Т. Влияние морской силы на историю 1660-1783 / Альфред Т. Мэхэн ; пер. с англ. Н. П. Азбелева. – СПб. : Тип. Морского Министерства, 1895. – 420 с.
26. Пенкина З. М. Русская библиография морского дела за 1701-1882 год включительно. Специальный каталог русских книг по всем отраслям знаний, относящихся до морского дела, с двумя подробными алфавитными указателями / Зинаида М. Пенкина ; изд. комиссионером ученого и кораблестроительного отделений Морского министерства Н. Г. Мартьяновым. – СПб. : Тип-я В. Безобразова, 1885. – 220 с.
27. Петров И. И. Указатель статей Морского сборника 1848-1872 г. / И. И. Петров. – СПб. : Тип-я Морского министерства, 1875. – 932 с.
28. Российский государственный архив Военно-Морского Флота (РГАВМФ) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rgavmf.ru/>

29. Северная война. Документы 1705-1708 гг. / [ред. и сост. предисл. Дмитрий Ф. Масловский]; Военный ученый комитет Главного штаба. – Сборник военно-исторических материалов. – Вып. 1. – СПб.: [б. и.], 1892. – 443 с.

30. Соколов А. П. Русская морская библиотека. 1701–1851. Исчисление и описание книг, рукописей и статей по морскому делу за 150 лет; 2-е изд. / Александр П. Соколов; под. ред. В. К. Шульц, с приложением библиографических статей, списка трудов и алфавитных указателей книг, рукописей и статей. – СПб.: тип. В. И. Грацианского, 1883. – 404 с.

31. Тематический путеводитель (Документальные материалы дореволюционного флота России) / Центральный государственный архив ВМФ СССР; сост. В. Е. Надводский; ред. И. Н. Соловьев. – Л., 1966 г.

32. Хронологический указатель морских постановлений за время с 1700 по 1875 г., с объяснениями Кодификационного управления Морского министерства: Части 1 и 2. – СПб.: Тип-я Морского Министерства, 1876. – 1516 с.

33. Шишков А. С. Краткие записки адмирала А. Шишкова, веденные им во время пребывания его при блаженной памяти государе императоре Александре Первом в бывшую с французами в 1812 и последующих годах войну / Александр С. Шишков. – 2-е изд. – СПб.: Тип-я Имп. Рос. Академии, 1832. – 301 с.

Анотація

Борисов Є. М. Нормативне забезпечення військово-морської діяльності у історичній доктрині Російської імперії. – Стаття.

У статті розглянуті аспекти становлення у російській історичній літературі XVIII – XX ст. системи наукових публікацій у сфері військово-морської діяльності які містять відображення її правового забезпечення. Зроблено висновок стосовно здійснення відповідних праць насамперед в межах державного запиту та про істотний вплив цієї історичної науки на радян-

ські та навіть сучасні вітчизняні дослідження еволюції організаційного та нормативного забезпечення військово-морських сил.

Ключові слова: військово-морська діяльність, військова морська освіта, військово-морські сили, історія флоту, морські бібліотеки.

Аннотация

Борисов Е. Н. Нормативное обеспечение военно-морской деятельности в исторической доктрине Российской империи. – Статья.

В статье рассмотрены аспекты становления в российской исторической науке XVIII – XX веков системы научных публикаций в сфере военно-морской деятельности, содержащие отображение ее правового обеспечения. Сделан вывод касательно осуществления соответствующих работ в первую очередь в рамках государственного запроса, и о существенном влиянии этой исторической науки на советские и даже современные отечественные исследования эволюции организационного и нормативного обеспечения военно-морских сил.

Ключевые слова: военно-морская деятельность, военно-морские силы, военно-морское образование, история флота, морские библиотеки.

Summary

Borysov Ye. M. Legal Providing the Naval Activities in the Historic Doctrine of the Russian Empire. – Article.

Article defines the aspects of evolution in the Russian historic literature of the XVIII – XX centuries the system of the scientific publications for naval activities that reflected the coherent legal provisions. Author summarized the executing the coherent researches first of all in area of the coherent state purposes and the sufficient influence of such historic doctrine on the Soviet and even on modern Ukrainian researches in area of the investigation the organizational and normative provision the naval forces.

Key words: history of fleet, maritime libraries, naval activities, naval education, naval forces.